

ADVIES VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK
INBO.A.2007.149

**Advies betreffende MER Aardgasvervoerleiding VTN II
Opwijk-Eynatten**

Nummer : INBO.A.2007.149
Datum : 14 september 2007

Auteurs : Sterckx, G, geert.sterckx@inbo.be; Boone, N., niko.boone@inbo.be
Geadresseerde : Afdeling Milieu, Natuur en Energiebeleid
Dienst MER
t.a.v. Pascal Van Ghelue
Koning Albert II-laan 20 bus 8 - 1000 Brussel

Instituut voor natuur- en bosonderzoek
Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel

Onderstaand advies geeft de opmerkingen van het INBO op het MER Aardgasvervoerleiding VTN II Opwijk-Eynatten voor de discipline fauna en flora.

Algemene opmerkingen

- Algemeen kan men stellen dat het MER een volledige inventaris biedt van de betrokken natuurwaarden. De werkwijze met aandachtsgebieden focust de aandacht op de werkelijke knelpuntgebieden op het tracé, wat de duidelijkheid van het MER ten goede komt. Deze indeling wordt echter niet gevolgd in het onderdeel passende beoordeling. Hier moet de lezer zoeken welke aandachtsgebieden binnen de betrokken SBZ liggen en wat hierover in eerdere hoofdstukken geschreven werd inzake inventarisatie en milieueffecten. Daarom pleiten we ervoor om in het deel "Passende beoordeling" expliciet naar de aandachtsgebieden met hun nummer te verwijzen en dan aan te geven hoe deze informatie in het kader van de passende beoordeling geïnterpreteerd wordt.

- In het Vlaams Ecologisch Netwerk of het Natura2000 netwerk is de algemene doelstelling het verhogen van de natuurwaarden over de hele oppervlakte van het betreffende gebied en te komen tot een gunstige staat van instandhouding. Indien de actuele toestand biologisch minder waardevol is of de actuele staat van instandhouding slecht, gaat men er in het MER vrij snel van uit dat er geen negatief effect zal zijn. Er wordt in de effectbespreking en in de passende beoordeling weinig rekening gehouden met de biologische potentie van een bepaalde standplaats, hoewel in de tekst wel wordt aangegeven dat biologische potentie een criterium is voor de ecologische evaluatie (p123) en bij de afweging van de effecten (p186). Bij het beoordelen van de effecten dient veel meer rekening gehouden te worden met de potenties van een gebied. Indien het project verhindert dat biologisch waardevolle, typische vegetaties nog ontwikkeld kunnen worden op een bepaalde standplaats, of dat een habitat niet meer naar een gunstige staat van instandhouding kan gebracht worden, dan dient dit aangegeven te worden in de effectbespreking en de passende beoordeling.

Passende beoordeling

Voor de leesbaarheid van het document is het aangewezen om ook voor de passende beoordelingen expliciet te verwijzen naar de overeenkomstige aandachtsgebieden van het MER en om per habitatrichtlijngebied een meer gedetailleerde kaart toe te voegen met het geplande traject van de aardgasvervoerleiding.

De vertaling van BWK naar een overeenkomstig habitat dient veel beter uitgewerkt te worden. Het Mer houdt nu alleen rekening met de hoofdbegroeiing (Ecotoop 1 van de BWK). In deze vegetaties kunnen echter beter ontwikkelde, habitatwaardige vegetatie-elementen voorkomen. Zo kunnen habitats voorkomen van halfnatuurlijke graslanden, ruigten of natuurlijk loofbos voor in niet-habitats zoals soortenrijk cultuurgrasland of populierenaanplantingen. Deze vertaling dient veel beter uitgewerkt te worden wat kan op basis van de terreingegevens van het MER en de handleiding van de door de INBO geproduceerde habitatkaart (Paelinckx, D. et al, 2007). De bijlage van die handleiding bevat een algemeen gehanteerde vertaaltabel tussen BWK en Natura2000-habitats. Hierin wordt ook verwezen naar de zogenaamde habitatsleutel (de Saeger, S. et al.). Beide documenten zijn in bijlage van dit advies toegevoegd., Tenslotte kan het Natura 2000-handboek " Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee (Decler, K. , 2007)" bijkomende achtergrondinformatie leveren.

Een passende beoordeling dient niet alleen rekening te houden met de actueel voorkomende habitats van een gebied, maar ook met de uitbreidings- en herstelkansen voor deze en andere potentieel voorkomende habitats. Zo kan beperken van bemaling ook aangewezen zijn voor populierenaanplanten op veengronden, om de herstelkansen voor alluviaal bos niet te hypothekeren door aantasting van de veenlagen. Het MER dient verder te kijken dan de actueel aanwezige habitats en dient ook rekening te houden met de algemene doelstellingen van het Natura2000 netwerk.

In de tekst wordt alleen gesproken over de habitats die effectief doorkruist worden. Er is nergens sprake van de mogelijke effecten op aangrenzende habitats. Indien er bijvoorbeeld invloed is op grondwaterstromingen, dan kan dit elders in het habitatrictlijngebied negatieve effecten hebben. Dit dient in de passende beoordeling onderzocht te worden.

De beoordeling van de significantie is niet overal identiek in de passende beoordeling en de effectenbeschrijving. Een voorbeeld is aandachtsgebied 18 (zie verder). De passende beoordeling moet voor elk gebied dezelfde effecten beschrijven als in het deel aandachtsgebieden, vervolgens de impact van de milderende maatregelen en de significantie van het milderend effect.

Bij elk gebied is er sprake van milderende maatregelen. Voor de leesbaarheid van het document en om de link te begrijpen met de aangehaalde knelpunten, is het aangewezen deze ook in de passende beoordeling op te sommen.

P250-253 Wat wordt in tabel B2. 16 bedoeld met 'deelgebied'? Is dit de zone waardoor de geplande aardgasvervoerleiding loopt, of is dit het volledige Bos van Aa inclusief het Kollintenbos? In dit laatste geval dienen, volgens de vertaling van de BWK, ook de habitattypes 9120, 9160 en 91E0 aangeduid te worden bij de actueel aanwezige habitats.

P254-257. Bij de eerste kruising wordt een zone met habitattype 9160 doorsneden. Omdat de huidige staat van instandhouding ongunstig is, gaat men ervan uit dat er geen effect zal zijn. Zoals eerder aangehaald wordt er in Natura2000 gebieden naar gestreefd de habitats naar een gunstige staat van instandhouding te brengen. In welke mate verhindert dit project de opwaardering van dit habitat? Bijkomend dient de oppervlakte aangegeven te worden van het habitattype dat verdwijnt. De populierenaanplantingen worden niet beschouwd als habitat. Op deze standplaatsen kunnen evenwel een aantal van de aangemelde habitats ontwikkeld worden. In welke mate heeft de aanleg van de aardgasvervoerleiding hier effect op?

P258-262. Er wordt aangegeven dat slechts één habitattype doorkruist wordt. Er wordt daarbij geen rekening gehouden met de habitats die kunnen ontwikkeld worden op de standplaatsen waar actueel geen habitat aanwezig is, b.v. de populierenaanplantingen, en met de effecten op aangrenzende habitats. Nochtans is elders in het MER sprake van verdrogingseffecten bij de aanleg van de eerste aardgasvervoerleiding tot buiten de werkzone en van nog steeds zichtbare verzuivering in de aangrenzende vegetaties. Als de standplaatskenmerken gewijzigd worden en dit heeft effect op aanwezige of potentiële habitats, dan dient dit in de passende beoordeling aangegeven te worden. Hoe groot is de oppervlakte actueel aanwezig habitat dat zal verdwijnen?

Elders in het MER is sprake van de mogelijke aanwezigheid van Europese bever (een soort van bijlage II en IV). In de passende beoordeling wordt deze soort niet meer vernoemd. Uit de bij het INBO verzamelde gegevens voor de EU-rapportage aan Europa blijkt dat deze soort hier waargenomen werd in de periode 2000-2006.

P263-267. Hoe groot is de oppervlakte actueel aanwezig habitat dat zal verdwijnen? Op de locatie van de eerste aardgasvervoerleiding is sprake van een zeer goed vegetatieherstel. Wat wordt hieronder verstaan? Boven de aardgasvervoerleiding worden

geen bomen meer toegelaten. In welke mate kan een boshabitat zich hier dan nog herstellen? Is het bereiken van een gunstige staat van instandhouding hier nog mogelijk?

P267-269. Men gaat ervan uit dat er geen effect is omdat geen habitat doorkruist wordt. Wat is eventueel het effect op aangrenzende habitats en in welke mate heeft de aanleg van de aardgasvervoerleiding invloed op de potentiële ontwikkeling van habitats op deze standplaats?

Bij soorten wordt aangegeven dat het voorkomen van Kamsalamander twijfelachtig is, maar niet uit te sluiten. Bij de effectbespreking stelt men dat het voorkomen onwaarschijnlijk is. Op welke gegevens is dit gebaseerd? Is het voorkomen van deze soort onderzocht? In een passende beoordeling dient alleszins uitgegaan te worden van het voorzorgsprincipe, waarbij er alleen kan besloten worden dat er geen significant negatieve effecten zullen zijn als hierover absolute zekerheid bestaat.

P270-274. De tekst maakt niet duidelijk welk hellingbos bedoeld wordt: gaat het om de vrij ruderaal opslag in aandachtsgebied 2 of om het waardevol hellingbos in gebied 3?

De Berwijn stroomafwaarts Moelingen is habitat 3260: het effect op dit habitat moet beschreven worden.

De opmerking inzake Cornelis et al. (2007) inzake het niet voorkomen van het Kalkbeukenbos in strikte zin en het Parelgras-Beukenbos in strikte zin in Vlaanderen is een vegetatiekundige interpretatie en moet als dusdanig gelezen worden. Voor de interpretatie van habitattypes in Vlaanderen gelden het Natura2000-handboek en de habitatsleutel als referentie. In dit boek worden de verschillende vegetatietypen van Vlaanderen geïnterpreteerd in functie van de habitatrichtlijn. Een habitatype kan ruimer geïnterpreteerd worden dan het strikte vegetatietype:

- Tot habitat 9130 behoort het Parelgrasbeukenbos, met dominantie van Beuk en kenmerkende soorten Eénbloemig parelgras en Lievevrouwebedstro. De Voerstreek vormt een kerngebied voor dit type in Vlaanderen.
- Kalkrijke beukenbossen in strikte zin komen in Vlaanderen inderdaad niet voor. Een gelijkaardig bostype komt wel voor op hellingen waar kalk dagzoomt en door het vroegere intensieve beheer (hakhoutkap met stobbeverwijdering, strooiselroof of begrazing) de minerale, zeer kalkrijke bodem wordt blootgelegd. Hierdoor komen kenmerkende soorten voor zoals Purperorchis, Bleek bosvogeltje, Christoffelkruid, Rode Kamperfoelie. Deze bossen worden in Vlaandeern tot habitat 9150 gerekend. Het is een zeer zeldzaam bostype dat alleen voorkomt in de Voerstreek en langs de Sint-Pietersberg.

Wat is het effect op het wasplatenweiland te Moelingen? Dit hellinggrasland is te beschouwen als habitat 6510 op basis van de flora en van buitengewoon internationaal belang op basis van de paddenstoelenflora en ligt vlak naast tracé. Als er geen effect is moet dit hier ook expliciet uitgelegd worden.

Impact op Vliegend hert: deze soort vereist ondergronds dood hout en een lichtrijke halfopen vegetatie, zoals terecht vermeld in het MER. Wanneer men echter een sleuf graaft, wordt dit ondergronds dood hout verwijderd wat een duidelijk negatieve impact heeft, die niet opgelost wordt door een half-open vegetatie te herstellen. Het MER dient aan te geven of het tracé geschikt leefgebied doorsnijdt en welk effect dit biotoopverlies kan hebben op de betrokken populatie in de omgeving.

Pagina-gewijze opmerkingen

p124. Ecologisch gezien bestaat er een groot verschil tussen laagstamboomgaarden (intensieve teelten met beperkte ecologische waarden) en hoogstamboomgaarden (hoge ecologische waarden). Hoogstamboomgaarden worden beschouwd als kleine landschapselementen, met, zeker in deze streek, vaak soortenrijke cultuurgraslanden in ondergroei en belangrijk als foerageergebied voor das en vogels en als broedvogelbiotoop. Zij maken deel uit van de landschapsecologische infrastructuur. Laagstamboomgaarden hebben deze functie niet. De tekst dient hier duidelijk onderscheid te maken.

P134. De term "nieuwe rode lijst" is onduidelijk. Het is evident dat deze rode lijsten regelmatig herzien worden op basis van nieuwe verspreidingsgegevens en soortentrends. Daarom kan men beter de bron (auteur en datum) specifiek vermelden.

P228. Bij de effectenbeschrijving Flora & fauna worden een aantal criteria gehanteerd die niet in overeenstemming zijn met de waardering volgens de BWK, die steunt op zeldzaamheid, natuurlijkheid en vervangbaarheid.

P228. Bij de beoordeling van effecten op holle wegen wordt ecotoopverlies van holle wegen met open vegetaties minder waardevol ingeschat (matig (-2) tot gering negatief (-1)) dan ecotoopverlies van holle wegen met struweel- of bosvegetaties (sterk negatief (-3)). De ecologische waarde van holle wegen kan echter niet zomaar afgeleid worden van de aan- of afwezigheid van bomen en struiken. Grazige holle wegen kunnen ecologisch zeer waardevol zijn met vegetaties zoals glanshaverhooiland (met o.a. Wilde marjolein, Gulden Sleutelbloem en Beemd kroon), kalkrijke zomen en ruigten (met o.a. Donderkruid). Anderzijds kunnen bepaalde vormen van opslag (bv. Robinia) zeer soortenarm zijn.

Hiermee dient rekening gehouden te worden bij de effectbeoordeling. Men kan de grootte van het effect beter in verband brengen met de biologische waarde van het overeenkomstige biotoop volgens de BWK.

P229 Populierenplantages zijn dominante bosvegetaties in de meeste valleigebieden in Vlaanderen. De biologische waarde ervan varieert sterk en is, naast de intensiteit van het gevoerde beheer, voor een groot deel afhankelijk van het vegetatietype waarin de populieren oorspronkelijk werden ingeplant. In de tekst wordt hierin geen onderscheid gemaakt en lijkt men vrijwel enkel uit te gaan van deze types die in bestaande bosvegetaties werden ingeplant en beschikken over een waardevolle kruid- en struiklaag. In gevallen waarbij de plantage werd aangelegd in een grote zeggevegetatie of in een voedselrijke ruigte (zoals moerasspirearuigte) is het verwijderen van de bomen, vanuit natuurbehoudstandpunt, niet noodzakelijk negatief. In een aantal aandachtsgebieden wordt dit ook zo aangegeven (vb p.237 aandachtsgebieden 11 en 13). Voedselrijke ruigte is bovendien een habitattypen volgens Bijlage I van de habitatrictlijn. Bij de toekenning van scores dient hiermee rekening gehouden te worden.

Bij het grote belang van populier voor Wielewaal en Nauwe korfslak dient enige nuancering aangebracht te worden. Wielewaal is oorspronkelijk een soort van eiken-essenbossen in riviervalleien en broekbossen, maar heeft zich later vrij goed aangepast aan populierenaanplantingen. Nauwe korfslak is vooral bekend van vochtige kalkrijke duinvalleien en van kalkmoerassen in het binnenland. In de duinen blijkt het goed verteerbare strooisel van populierachtigen en dan vooral Abeel een gegeerd habitat, maar de soort is er niet exclusief aan gebonden.

P230 Soortenrijke halfnatuurlijke graslanden zijn uiterst zeldzaam in Vlaanderen en zeer belangrijk voor het natuurbehoud. De ontwikkeling van een soortenrijk grasland duurt lang en is afhankelijk van het gevoerde beheer en de abiotische standplaatskenmerken. Het vergraven van een dergelijk grasland kan, naast het verwijderen van soorten, permanent ingrijpen op standplaatskenmerken (bijvoorbeeld kwelstromen, bodemstructuur). Herstel van dergelijke vegetatie kan daardoor onmogelijk gemaakt

worden. Het is onduidelijk waarom de effectscore 'sterk negatief (-3)' niet wordt weerhouden.

P235 e.v. De aardgasvervoerleiding doorkruist een aantal habitatrictlijngebieden. Bij enkele ervan wordt verwezen naar de algemene doelstellingen van habitatrictlijngebieden en het effect erop (aandachtsgebieden 21 en 24). Bij de andere gebieden wordt erover gezweven. Een verwijzing naar de habitatrictlijn dient bij alle gebieden consequent opgenomen te worden.

P240 (aandachtsgebied 25) Op p132 is sprake van een biologisch zeer waardevol dottergrasland en de aanwezigheid van een kwelsituatie. Bij de effectbeschrijving wordt dit niet meer vermeld en is enkel sprake van 'een waardevoller grasland dan intensief gebruikte agrarische weilanden'.

Het is onduidelijk waarom het vergraven van het grasland als matig negatief wordt ingeschat (zie ook eerdere opmerking) en het kappen van bomen als zeer negatief. Op p 132 is sprake van jonge en oude wilgen langs de waterloop. Gaat het om deze bomen? De oude of de jonge exemplaren? Om hoeveel bomen gaat het?

P240 (aandachtsgebied 29) In tegenstelling tot de andere gebieden waar kwel voorkomt, wordt voor dit gebied aangegeven dat door de werken de kwel verstoord wordt, waardoor kwelafhankelijke vegetaties kunnen verdwijnen. Kwelafhankelijke vegetaties zijn zeer zeldzaam in Vlaanderen en zeer belangrijk voor het natuurbehoud. Het is daarom onduidelijk waarom het effect als matig negatief (-2) wordt ingeschat en niet als sterk negatief (-3).

P242 Wat is de impact van de aanleg van de gasleiding op het wasplatenweiland te Moelingen? Gezien het hoge belang van dit grasland dient het MER duidelijk aan te geven waar het tracé ligt ten opzichte van dit biotoop.

P246 Wijngaardslak (Bijlage V van de Habitatrictlijn) komt ook voor in Wiggmaalbroek. Opnemen in effectenbeschrijving

P248 De oppervlakteaanduiding in tabel B2. 14 klopt niet.

P290 Uit de beschrijving van de discipline geluid blijkt dat er een geluidsverstoring optreedt van 600-1.000 m in VEN, Natuur- en habitatrictlijngebieden. Deze verstoring dient geïntegreerd te worden in de effectbespreking Flora en Fauna en in de Passende beoordeling.

P321 Op p42 staat dat leiding niet in een zeer natte periode (winterperiode) zal aangelegd worden. Hier is enkel sprake van minimale bemaling. Welke periode wordt voorgesteld? Er moet nagegaan worden tot hoever het grondwaterpeil in de zomer in deze kwelzone effectief daalt. Als het grondwater in de zomer ook hoog blijft, moeten andere milderende maatregelen voorzien worden.

P324 INBO ondersteunt de voorgestelde milderende maatregelen voor gebied 3.

P326 gebied 6: Alpenwatersalamander is geen bedreigde RL-soort. Een nieuwe poel aanleggen kan mogelijk ook milderende maatregel zijn.

P326 gebied 14: meidoornaanplanten zijn op zich goed vervangbaar: heraanplant kan mogelijk ook milderende maatregel zijn gezien geringe kwetsbaarheid aangrenzende vegetaties.

P327 INBO ondersteunt de voorgestelde milderende maatregelen voor gebied 21.

Literatuur

Decler, K. (red) (2007). Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen/Dier- en Plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, 584 p.

Heutz G. & Paelinckx D. (red.). 2005. Natura 2000 habitats: doelen en staat van instandhouding. Versie 1.0 (ontwerp). Onderzoeksverslag Instituut voor Natuurbehoud en Afdeling Natuur, IN.O.2005.03, Brussel.

Paelinckx D., De Saeger S., Van Hove M., Wils C., Berten B., Bosch H., De Knijf G., Demolder H., Erens G., Guelinckx R., Oosterlynck P., T'Jollyn F., Van Ormelingen J. & Vriens L., 2007. Indicatieve situering van de Natura 2000 habitats. Bewerking van de Biologische Waarderingkaart, versie 2. Versie 4.0 (ontwerp). Intern rapport en GISbestand INBO.IR2007.7 Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B., 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 p.

Hoogachtend,

Ir. Jos Van Slycken
Waarnemend administrateur generaal